Qabul qilindi: 13-noyabr 2026-yil • Ma’qullandi: 15-noyabr 2026-yil • Nashr qilindi: 17-noyabr 2026-yil

YOSHLARNING HUQUQ VA MAJBURIYATLARI: HUQUQIY ASOSLARI VA O‘ZARO BOG‘LIQLIGI

Kurbanov Ravshan Raimjonovich

TDYU huzuridagi H.K. Muhitdinova nomidagi akademik litsey tarix fani o‘qituvchisi

E-mail: kurbanovravshan@gmail.com

Maxmudov Abdulaziz

TDYU huzuridagi H.K. Muhitdinova nomidagi akademik litsey o‘quvchisi

E-mail: a6009288@gmail.com

Annotatsiya. Mazkur maqolada O‘zbekiston Respublikasida yoshlarning huquq va majburiyatlarini ta’minlashning konstitutsiyaviy-huquqiy asoslari, yoshlarga oid davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlari hamda yoshlarning jamiyat va davlat boshqaruvidagi ishtiroki masalalari tahlil etilgan. Shuningdek, yoshlarning siyosiy-huquqiy faolligini oshirish, fuqarolik mas’uliyatini shakllantirish va ularning huquqiy madaniyatini yuksaltirishning ahamiyati ochib berilgan.

Kalit so‘zlar: yoshlar, huquq, majburiyat, Konstitutsiya, yoshlarga oid davlat siyosati, huquqiy madaniyat, fuqarolik mas’uliyati, siyosiy faollik, yoshlar parlamenti.

Аннотация. В статье анализируются конституционно-правовые основы обеспечения прав и обязанностей молодёжи в Республике Узбекистан, приоритетные направления государственной молодёжной политики, а также вопросы участия молодёжи в жизни общества и государственного управления. Кроме того, раскрывается значение повышения политико-правовой активности молодёжи, формирования гражданской ответственности и повышения уровня её правовой культуры.

Ключевые слова: молодёжь, права, обязанности, Конституция, государственная молодёжная политика, правовая культура, гражданская ответственность,

политическая активность, Молодёжный парламент.

Abstract. This article examines the constitutional and legal foundations for ensuring the rights and responsibilities of young people in the Republic of Uzbekistan, the priority areas of state youth policy, and the participation of young people in public life and government administration. It also highlights the importance of enhancing the political and legal engagement of young people, fostering civic responsibility, and improving their legal awareness and culture.

Keywords: youth, rights, responsibilities, Constitution, state youth policy, legal culture, civic responsibility, political engagement, Youth Parliament.

Bugungi globallashuv va jadallashib borayotgan ijtimoiy-siyosiy jarayonlar sharoitida yoshlarning huquqiy ongi va madaniyatini yuksaltirish, ularning huquq va majburiyatlari to‘g‘risidagi bilimlarini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Chunki yoshlar har qanday davlatning ijtimoiy-iqtisodiy, siyosiy va ma’naviy taraqqiyotini belgilovchi asosiy kuchlardan biri hisoblanadi.

O‘zbekistonda yosh avlodning huquq va manfaatlarini himoya qilish, ularning intellektual, jismoniy va ma’naviy rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilangan. Ayniqsa, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida bolalar va yoshlarning huquqlariga alohida e’tibor qaratilgani ushbu yo‘nalishdagi islohotlarning muhim huquqiy asosini tashkil etadi[1].

Yoshlarning o‘z huquqlarini bilishi ularning qonuniy manfaatlarini himoya qilish imkoniyatini kengaytirsa, majburiyatlarini anglab yetishi jamiyat oldidagi mas’uliyatini oshiradi. Shu bois yoshlar huquqlari va majburiyatlarini o‘zaro bog‘liqlikda o‘rganish bugungi kunning dolzarb masalalaridan biridir.

YOSHLARNING HUQUQIY MAQOMI VA KONSTITUTSIYAVIY KAFOLATLARI

O‘zbekiston Respublikasida yoshlarning huquqiy maqomi, avvalo, mamlakat

[1] https://uza.uz/uz/posts/yoshlarning-huquqiy-ongi-va-huquqiy-madaniyatini-yuksaltirish-yurt-taraqqiyoti-uchun-muhim_605186

Konstitutsiyasi hamda yoshlarga oid qonunchilik hujjatlari bilan belgilanadi.

Xususan, O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasining XIV bobida oila, bolalar va yoshlarni himoya qilishga oid muhim konstitutsiyaviy normalar mustahkamlangan.

Konstitutsiyaning 78-moddasida barcha farzandlarning qonun oldida tengligi, bolaning huquqlari, erkinliklari va qonuniy manfaatlarini ta’minlash davlatning majburiyati ekanligi belgilangan. Shuningdek, bolalarning jismoniy, aqliy va madaniy jihatdan to‘laqonli rivojlanishi uchun zarur shart-sharoitlarni yaratish davlat zimmasiga yuklatilgan [2].

Konstitutsiyaning 79-moddasida esa davlat yoshlarning shaxsiy, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy, madaniy va ekologik huquqlarini himoya qilishi, ularning jamiyat va davlat hayotida faol ishtirok etishini rag‘batlantirishi kafolatlangan [1].

Mazkur konstitutsiyaviy normalar yoshlarning jamiyatdagi o‘rnini mustahkamlash, ularning huquq va erkinliklarini ta’minlash hamda barkamol avlodni tarbiyalashda muhim ahamiyatga ega.

Bundan tashqari, 2016-yil 14-sentabrda qabul qilingan «Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida»gi O‘zbekiston Respublikasi Qonuni yoshlarning huquqiy manfaatlarini ta’minlashning muhim qonunchilik asoslaridan biridir. Ushbu qonunning 3-moddasida yoshlar tushunchasiga huquqiy ta’rif berilgan [2].

Yoshlarning asosiy huquqlarini quyidagi yo‘nalishlarda ko‘rib chiqish mumkin:

– **Ta’lim olish huquqi** – bilim olish, kasb-hunar egallash, o‘z qobiliyati va qiziqishlariga muvofiq ta’lim yo‘nalishini tanlash;

– **Mehnat qilish huquqi** – munosib ish o‘rniga ega bo‘lish, kasbiy faoliyat bilan shug‘ullanish va adolatli mehnat sharoitlaridan foydalanish;

– **Sog‘liqni saqlash huquqi** – tibbiy xizmatlardan foydalanish va sog‘lom turmush tarzini shakllantirish;

– **Ijtimoiy faollik huquqi** – jamoat birlashmalari va yoshlar tashkilotlari faoliyatida ishtirok etish;

[2] O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023. 78–79-moddalar.

– **Huquqiy himoyalanish huquqi** – qonuniy manfaatlari buzilgan taqdirda vakolatli davlat organlariga murojaat qilish[3].

Ushbu huquqlar yoshlarning jamiyatda munosib o‘rin egallashi, o‘z salohiyatini ro‘yobga chiqarishi va ijtimoiy hayotda faol ishtirok etishiga xizmat qiladi.

YOSHLARNING HUQUQ VA MAJBURIYATLARI O‘RTASIDAGI O‘ZARO BOG‘LIQLIK

Huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatida shaxsning huquq va majburiyatlari bir-birini to‘ldiruvchi muhim tushunchalar hisoblanadi. Huquqlardan foydalanish bilan bir qatorda, har bir fuqaro qonunchilikda belgilangan majburiyatlarni ham bajarishi lozim.

Yoshlarning asosiy konstitutsiyaviy majburiyatlariga Konstitutsiya va qonunlarga rioya qilish, boshqa shaxslarning huquqlari, erkinliklari, sha’ni va qadr-qimmatini hurmat qilish, tarixiy, ma’naviy va madaniy merosni asrash, atrof-muhitga ehtiyotkorona munosabatda bo‘lish hamda Vatanni himoya qilish bilan bog‘liq burchlarni bajarish kiradi [1].

Ayniqsa, yoshlar o‘rtasida huquqiy madaniyatni shakllantirish jarayonida huquq va majburiyatlarning o‘zaro bog‘liqligini tushuntirish muhimdir. Chunki o‘z huquqlarini talab qiladigan, biroq o‘z majburiyatlariga befarq munosabatda bo‘ladigan shaxsda to‘laqonli fuqarolik mas’uliyati shakllanmaydi.

Shu nuqtayi nazardan, ta’lim muassasalarida huquqiy bilimlarni oshirish, amaliy mashg‘ulotlar, davra suhbatlari, munozaralar va huquqiy targ‘ibot tadbirlarini tashkil etish yoshlarning qonunlarga hurmat ruhida tarbiyalanishiga xizmat qiladi.

Yoshlarning qonunlarga rioya qilishi, o‘z xatti-harakatlari uchun mas’uliyatni his etishi va jamiyat manfaatlarini hurmat qilishi huquqiy davlat rivojining muhim omillaridan biridir.

YOSHLARNING SIYOSIY VA IJTIMOIY JARAYONLARDAGI ISHTIROKI

Yoshlarning jamiyat va davlat hayotidagi ishtiroki ularning fuqarolik pozitsiyasi, siyosiy dunyoqarashi va ijtimoiy mas’uliyatini shakllantirishda muhim o‘rin tutadi. Bugungi

[3] O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 14-sentabrdagi «Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida»gi O‘RQ-406-son Qonuni. 3-modda va tegishli normalar.

kunda yoshlar nafaqat ijtimoiy jarayonlarning ishtirokchisi, balki davlat va jamiyat taraqqiyotiga ta’sir ko‘rsata oladigan faol kuch sifatida namoyon bo‘lmoqda[4].

Yoshlarning siyosiy jarayonlardagi ishtiroki bir nechta muhim jihatlar bilan izohlanadi. Birinchidan, yosh avlod zamonaviy bilim va axborot texnologiyalarini yaxshi o‘zlashtirgani sababli jamiyatdagi mavjud muammolarga yangicha yondashuvlarni taklif qilishi mumkin. Ikkinchidan, yoshlarning ijtimoiy va siyosiy faolligi davlat boshqaruvida ochiqlik, shaffoflik va jamoatchilik nazoratini kuchaytirishga yordam beradi. Uchinchidan, siyosiy jarayonlarda ishtirok etish yoshlarda mustaqil fikrlash va mas’uliyatli qaror qabul qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Shu bilan birga, yoshlarning siyosiy faolligini cheklayotgan ayrim omillar ham mavjud. Jumladan, siyosiy-huquqiy bilimlarning yetarli emasligi, davlat boshqaruvi jarayonlari haqidagi ma’lumotlarning kamligi, ayrim yoshlarning o‘z imkoniyatlariga ishonchsizligi hamda ijtimoiy tashabbuslarni amalga oshirishdagi qiyinchiliklar shular jumlasidandir.

Mazkur muammolarni bartaraf etishda quyidagi yo‘nalishlarga alohida e’tibor qaratish lozim:

– ta’lim muassasalarida huquqiy va siyosiy savodxonlikni oshirish;

– yoshlarning ijtimoiy tarmoqlar va raqamli platformalar orqali jamoatchilik muhokamalarida ishtirok etishini rag‘batlantirish;

– yoshlar tashkilotlari va tashabbuskor guruhlar faoliyatini qo‘llab-quvvatlash;

– yoshlarning mahalliy davlat hokimiyati va vakillik organlari faoliyatida ishtirok etish imkoniyatlarini kengaytirish;

– iqtidorli va tashabbuskor yoshlarni aniqlash, ularning yetakchilik qobiliyatlarini rivojlantirish.

O‘zbekistonda Yoshlar ittifoqi, Yoshlar parlamenti va boshqa yoshlar tuzilmalari faoliyati yoshlarning ijtimoiy-siyosiy jarayonlarga jalb etilishida muhim ahamiyat kasb

[4] «Yoshlar huquqlari: imkoniyatlar va himoya qilish mexanizmlari» Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. – 2024-yil 26-mart.

etadi[5]. Bunday tuzilmalar orqali yoshlar o‘z taklif va tashabbuslarini ilgari surish, jamoatchilik muhokamalarida qatnashish hamda mamlakat taraqqiyotiga daxldor masalalar yuzasidan o‘z fikrlarini bildirish imkoniyatiga ega bo‘lmoqda.

Biroq yoshlar ishtirokining samaradorligi faqat tadbirlarda qatnashish bilan emas, balki ularning tashabbuslari amaliy qarorlarda qay darajada inobatga olinishi bilan ham belgilanadi.

YOSHLARDA HUQUQIY MADANIYAT VA FUQAROLIK MAS’ULIYATINI SHAKLLANTIRISH

Yoshlarning huquqiy madaniyatini yuksaltirish jamiyatda qonun ustuvorligini ta’minlash va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning muhim shartlaridan biridir. Huquqiy madaniyat faqat qonunlarni bilish bilan cheklanmaydi, balki ularga hurmat bilan munosabatda bo‘lish, kundalik hayotda qonuniy xulq-atvor qoidalariga amal qilishni ham nazarda tutadi.

Bu jarayonda oila, ta’lim muassasalari va mahalla institutlarining o‘zaro hamkorligi alohida ahamiyatga ega. Ota-onalarning farzand tarbiyasidagi mas’uliyati, pedagoglarning huquqiy bilim berishdagi faoliyati va mahallaning ijtimoiy muhitni shakllantirishdagi ishtiroki yoshlarning huquqiy dunyoqarashiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi[6].

Shuningdek, yoshlarning internet va ijtimoiy tarmoqlardan foydalanish jarayonida axborot xavfsizligi, shaxsiy ma’lumotlarni himoya qilish, kiberhuquqbuzarliklarning oldini olish kabi masalalar bo‘yicha bilimlarini oshirish ham dolzarb hisoblanadi.

Yoshlar o‘rtasida huquqiy madaniyatni shakllantirishda quyidagi tadbirlar samarali natija berishi mumkin:

1. Huquqiy bilimlar bo‘yicha seminar va davra suhbatlarini tashkil etish.

2. Konstitutsiya va qonunchilik hujjatlarini o‘rganishga qaratilgan intellektual musobaqalar o‘tkazish.

3. Yoshlarning huquqiy muammolariga bag‘ishlangan ochiq muloqotlar tashkil qilish.

[5] file:///C:/Users/User/Downloads/PF-5106%2005.07.2017.pdf
[6] file:///C:/Users/User/Downloads/637-639.pdf

4. Huquqni muhofaza qiluvchi organlar vakillari bilan uchrashuvlar o‘tkazish.

5. Raqamli huquqiy savodxonlik va internet xavfsizligi bo‘yicha tushuntirish ishlarini kuchaytirish.

Mazkur chora-tadbirlar yoshlarning huquqiy bilimlarini mustahkamlash, qonunlarga hurmat ruhini shakllantirish va fuqarolik mas’uliyatini oshirishga xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, yoshlarning huquq va majburiyatlari o‘rtasidagi o‘zaro bog‘liqlik huquqiy demokratik davlat va fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning muhim shartlaridan biridir. Yoshlarning huquqlarini ta’minlash, qonuniy manfaatlarini himoya qilish va ularning jamiyat hayotidagi ishtirokini kengaytirish davlat siyosatining ustuvor vazifalaridan biri bo‘lib qolmoqda.

Shu bilan birga, yoshlarning o‘z majburiyatlarini chuqur anglab yetishi, qonunlarga rioya qilishi, boshqa fuqarolarning huquqlarini hurmat qilishi va jamiyat taraqqiyotiga daxldorlik hissi bilan yashashi muhim ahamiyatga ega.

Yoshlar siyosiy va ijtimoiy jarayonlarda faol ishtirok etgan sari ularda mustaqil fikrlash, tashabbuskorlik, yetakchilik va fuqarolik mas’uliyati kabi fazilatlar rivojlanadi. Buning uchun davlat organlari, ta’lim muassasalari, oila va fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi hamkorlikni yanada mustahkamlash zarur.

Demak, huquqlarini biladigan, majburiyatlarini anglaydigan, qonunlarga hurmat bilan munosabatda bo‘ladigan va Vatan ravnaqi uchun mas’uliyatni his etadigan yosh avlodni tarbiyalash Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining muhim omillaridan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent, 2023. 78–79-moddalar.

2. O‘zbekiston Respublikasining 2016-yil 14-sentabrdagi «Yoshlarga oid davlat siyosati to‘g‘risida»gi O‘RQ-406-son Qonuni. 3-modda va tegishli normalar.

3. «Yoshlar huquqlari: imkoniyatlar va himoya qilish mexanizmlari» Respublika ilmiy-amaliy anjumani materiallari. – 2024-yil 26-mart.

4. https://uza.uz/uz/posts/yoshlarning-huquqiy-ongi-va-huquqiy-madaniyatini-yuksaltirish-yurt-taraqqiyoti-uchun-muhim_605186

5. file:///C:/Users/User/Downloads/PF-5106%2005.07.2017.pdf

6. file:///C:/Users/User/Downloads/637-639.pdf

